

СОЦІОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК: КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Бібліотека як феномен культури, культурний інститут завжди привертала до себе увагу спеціалістів різних галузей знань ще з того часу, з якого вона була усвідомлена як специфічний елемент життя культурної людини. Функціонування бібліотеки тісно пов'язане з культурними, соціально-економічними, політичними напрямками розвитку держави. Сьогодні ми є свідками еволюції соціальної і культурної ролі бібліотек, їх трансформації у культурні центри, урізноманітнення форм і методів обслуговування різних груп користувачів.

На рубежі XX-XI ст. в діяльності бібліотек України починає все більше проявлятися тенденція їх розвитку як культурних центрів. Власне на бібліотеки сьогодні покладається місія бути соціально-культурними інститутами в збереженні традиційних культур населення, моральних і етичних цінностей. Використовуючи різні форми обслуговування користувачів, організації дозвілля користувачів бібліотеки сприяють формуванню високоморальної, всесторонньо розвинутої особистості, збагаченню її духовного світу, орієнтації на прогресивні цінності і традиції, що забезпечують діалог культур в нашій країні. Бібліотека – це місце циркуляції інформації, в якій бібліотекар і читач поєднані в єдиному комунікаційному просторі. Бібліотеку можна розглядати і як простір, в якому існує певний порядок, виробляються правила, що сприяють вмінню читати та мислити, складається специфічний бібліотечний етнос, в основі якого лежить повага до книги як цінності. Публічна бібліотека як соціокультурний інститут намагається розвивати дозвіллеві послуги для всіх груп користувачів. Зміни, що проходять в країні (соціальні, політичні, економічні) суттєво змінюють місце і роль бібліотек в суспільстві, ставлять перед останніми нові завдання, викликають необхідність інноваційної діяльності, пошуку сучасних форм і методів обслуговування різних груп користувачів,

нових шляхів і засобів функціонування, організації нових взаємовідносин з оточуючим середовищем.

Соціокультурна діяльність бібліотек України і зарубіжжя в останні роки стає пріоритетною в площині науковій і практичній. Про це свідчать результати дисертаційних досліджень, монографії, навчально-методичні і практичні посібники, публікації в періодичній пресі.

Із книгосховищ старого зразка, метою яких було накопичення книжкових багатств, бібліотека шляхом еволюції перетворилась в стійкий соціальний інститут. Дослідниця І.А.Фалаєва досліджуючи соціально-філософський феномен бібліотеки зазначає, що історичний матеріал по бібліотекам досить обширний, складені фундаментальні описи окремо взятих бібліотек (Олександрівської, Британської). В галузі бібліотекознавства, культурологічних та історичних проблем бібліотеки успішно працюють Н.В.Варбанець, Н.Вербицький, Є.Немировський, Б.С.Горбачевський. В основному історики і бібліотекознавці розглядають бібліотеку як книгосховище, музей, храм, місце буття живої думки і живого духа всіх людей, про яких будь-коли писали. Праці дослідників бібліотеки можна умовно розділити на групи: історія окремо взятих бібліотек, історія бібліотек в конкретно-історичний період розвитку суспільства. З історії бібліотек в Росії найбільш відомі праці А.Глухова, А.Ванєєва, К.Абрамова, які розглядають бібліотеку в хронологічному порядку: епохам, суспільним формаціям, типам культури. Праці присвячені описам окремих бібліотек досить цікаві, насичені різноманітними фактами, іменами, подіями. Звертання до бібліотеки культурологів відноситься до історії культури. Вони розглядають бібліотеку з точки зору соціокультурної системи і відповідних характерних їй функцій, традицій, збереження культурної спадщини. На сучасному етапі потреба у філософському осмисленні бібліотеки є досить важливим напрямом в науковій теорії розвитку бібліотек в інформаційну епоху як центральної ланки системи соціально інформаційних комунікацій, які здатні транслювати отримані знання в суспільство. Філософське

осмислення бібліотеки, її місця і ролі знаходимо у праці Умберто Еко «Ім'я Троянди». Книги пишуться не для того, щоб у них вірили, а для того, щоб над ними роздумували, осмислювали. Маючи перед собою книгу кожний повинен намагатись зрозуміти не тільки про що йдеться в ній, але й зрозуміти про що дана книга хоче сказати.

На рівні філософських понять бібліотека може бути представлена з однієї сторони на рівні абстрактного мислення як щось ідеальне, духовне, яке можна зрозуміти уявою, як символ культури. З іншої сторони бібліотеку можна розглядати на рівні предметного мислення як реальне зібрання книг та інших носіїв інформації, як конкретний заклад з його позитивними сторонами і недоліками. Саме в якості ідеального уявлення про бібліотеку можна говорити про філософію бібліотеки як філософську основу бібліотечної галузі, що характеризує сутність бібліотеки а не її зовнішній облік. Що стосується зовнішньої форми існування бібліотеки то тут необхідно говорити не про філософію а про ідеологію бібліотечної справи про ту систему ідей, якими керуються бібліотеки в своїй практичній діяльності. Філософія бібліотеки – система наукових уявлень про найбільш загальні теоретико-методологічні проблеми бібліотекознавства, покликана розглядати сутність бібліотеки як ідеальну, її призначення, гуманістична місія. Розуміння місії бібліотеки також новий термін у вітчизняному бібліотекознавстві, визначення відсутнє в термінологічних словниках з бібліотечної справи. Місію бібліотеки розглядають як важливу категорію філософії бібліотеки, її «супермету». Інший підхід визначає місію бібліотеки як завдання, яке суспільство дає бібліотеці. В даному випадку місія бібліотеки – її призначення, соціальна роль і функції. Вона змінюється в залежності від її типу і конкретно-історичних умов. В результаті термін «місія бібліотеки» стає невизначеним, його неможливо відрізнити від поняття «соціальна роль бібліотеки» [1; 2].

Найбільший внесок у висвітлення бібліотеки як соціального інституту, зокрема теоретико-методологічний аспект висвітлено у роботах білоруського

вченого Р.С.Мотульського. Його дисертаційне дослідження є підсумком багатолітньої дискусії серед науковців присвяченої ролі бібліотеки як соціального інституту. Провідними ідеями автора є висвітлення сутності бібліотеки як соціального інституту, принципів, функцій її діяльності, родів, видів, типів бібліотек і перспектив їх розвитку в період трансформації сучасного суспільства. Зокрема акцент автор робить на аксіологічному підході до визначення принципів діяльності бібліотеки, її сутності, бібліотеки в своїй діяльності мають керуватись принципом відповідності загальнолюдським, національним груповим та індивідуальним цінностям, бібліотека має функціонувати в системі «людина, світове співтовариство, певна група людей, цінності» [5].

Контент-аналіз матеріалів, які стосуються соціокультурної діяльності бібліотек засвідчив значний інтерес теоретиків і практиків бібліотекознавців Росії до даної проблеми. За останні роки були захищені докторські і кандидатські дисертації з різних галузей знань, в яких досліджуються означені питання: Матвеева Е.А. Библиотека как фактор сохранения национальной идентичности в эпоху глобализации (Омск, 2004); Фалалаева И.А. Социально-философский феномен библиотеки (Омск, 2004); Позднякова Р.А. Библиотека в системе современной гуманитарной культуры (Тамбов, 2005); Гениева Е.Ю. Библиотека как центр межкультурной коммуникации (М., 2006); Маркова Т.Б. Библиотека в контексте культуры: философско-культурологический анализ (Спб., 2008).

Серед вітчизняних дослідників, які ґрунтовно розкрили розвиток бібліотек в інформаційному суспільстві та в системі наукової комунікації, можна відмітити: Давидову І.О. Інноваційна політика бібліотек України, зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві (Харків, 2008); Шемаєву Г.В. Бібліотека в системі наукової комунікації: коеволюційні процеси розвитку (Харків, 2009).

Досить детально соціально-культурну діяльність бібліотек розглядає у науково-практичному посібнику «Соціально-культурна діяльність бібліотек»

О.Домаренко. У посібнику розкрито сутність і зміст діяльності сучасної бібліотеки як соціокультурного інституту, досліджено технологічні процеси організації дозвілля в умовах бібліотек. Автор зокрема відмічає, що в останні роки публічні бібліотеки світу розпочали сприймати свою культурну діяльність не тільки як потрібну, але й як пріоритетну [3]. Заслуговує на увагу бібліотечних працівників навчально-методичний посібник «Бібліотека як соціально-культурна система: питання управління» А.Пашина. Автор розкриває питання соціально-культурної діяльності бібліотеки, її реалізацію в практичній площині [6].

Розглядаючи концепцію соціокультурної діяльності бібліотек за доцільне вважаємо приведення аргументів В.М.Зайцева, генерального директора Російської національної бібліотеки щодо соціокультурної діяльності бібліотек як одного із шляхів розвитку інформаційного суспільства [4]. Бібліотека з моменту свого заснування вела культурну діяльність, яка сприяла забезпеченню доступу до своїх фондів широкого кола читачів. На протязі ХХ століття ця сфера займала важливе місце в блоці основних функцій і стала невід'ємною складовою. Питання функціонування бібліотеки як соціально-культурного центру, наповнення її діяльності культурно-дозвіллевими функціями неодноразово ставало предметом обговорень, семінарів, конференцій як регіонального так і міжнародного рівня, що проводяться в Україні на базі Національної парламентської бібліотеки, Національної бібліотеки України для дітей, Державної бібліотеки України для юнацтва, обласних універсальних наукових бібліотек. Вибір змісту та форм масової роботи бібліотеки визначається її стратегією у провідних соціокультурних ситуаціях. Нині в бібліотеках існує безліч методичних розробок масових виховних заходів. Заслуговують на увагу матеріали, видані Публічною бібліотекою ім. Лесі Українки м. Київ, Державною бібліотекою України для юнацтва, Національною парламентською бібліотекою, Черкаською обласною бібліотекою для юнацтва імені В.Симоненка, Смілянською МЦБС Черкаської області.

Узагальнені матеріали знаходяться у фондах Національної парламентської бібліотеки [7; 8; 9].

Відтак, дослідження, присвячені соціокультурній діяльності бібліотек, є одними із пріоритетних у сучасному бібліотекознавстві і культурології, що викликано об'єктивною реальністю соціокультурних та політичних процесів в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ванеев А.Н. Библиотечное дело в России в конце XX века / А.Н.Ванеев // Библиотечное дело: теория, методика, практика. – Спб.: Профессия, 2004. – С. 76-127.
2. Володин Б.Ф. Всемирная история библиотек / Б.Ф.Володин. – Спб.: Профессия, 2004. – 232 с.
3. Домаренко Е. Социально-культурная деятельность библиотек: научно-практическое пособие / Е.Домаренко. – М.: Либерия, 2006. – Вып. 44. – 120 с.
4. Зайцев В.Н. Социокультурная деятельность библиотек – один из путей развития информационного общества / В.Н.Зайцев // Библиотечное дело. – 2006. – №2. – С. 23-25.
5. Мотульский Р.С. Общее библиотечное дело: учебное пособие / Р.С.Мотульский. – М.: Либерия, 2004. – 224 с.
6. Пашин А.И. Библиотека как социально-культурная система: вопросы управления / А.И.Пашин. – М., 2005. – 120 с.
7. Робоча тека методиста / Уклад. Т.М.Нікітінська. – Вип. 3. – К.: Держ. б-ка України для юнацтва, 2007. – 47 с.
8. Струни серця: методико-бібліографічні матеріали по роботі з літературою обдарованою молоддю / Черкаська обласна бібліотека для юнацтва ім. В.Симоненка; Автор-укладач Н.М.Філатова. – Черкаси, 2006. – 32 с.
9. Соціокультурна діяльність: Публічні бібліотеки / Національна парламентська бібліотека; укладачі: С.Кравченко, І. Цуріна. – К., 2005. – 67 с.